

A turizmus gazdasági mutatóinak alakulása a 2007-2013 közötti időszakban

© VARGÁNÉ GÁLICZ Ivett

**Szent István Egyetem Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola,
Gödöllő**

vargagalicz@t-online.hu

A turizmus dinamikusan fejlődő iparág, stratégiai ágazat, mely javítja a lakosság életminőségét és egy ország általános megítélését. Alkalmas a gazdaság élénkítésére, továbbá a gazdasági egyensúly javításában is jelentős szerepet játszik. Ezen felül multiplikátor hatással bír, a beruházások további vállalkozói tőkét generálnak. Meg kell azonban említenünk a turizmushoz kapcsolódó negatív gazdasági hatásokat is, melyek kiküszöbölése komoly feladatot jelent: az árfelhajtást, a feketegazdaságot és a turizmusban dolgozók többnyire szezonális foglalkoztatottságát is.

A turizmus széleskörűen elfogadott, legismertebb definícióját a Turisztikai Világszervezet (UNWTO) és az Interparlamentáris Unió közösen fogadta el 1989-ben, melyet a *Hágai Nyilatkozat* keretében fogalmaztak meg: „*a turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat*”. Egyszerre tekinthető gazdasági, társadalmi, pszichológiai és kulturális jelenségnek. Társadalmi- kulturális hatása révén változást okoz az érintettek (helyi lakosok, helyi szervezetek, vállalkozások) életminőségében. Pszichológiai hatását oly módon fejt ki, hogy az utazó örömet leli a környezetváltozásban, az élmények sokaságában, továbbá haszonra is szert tesz az utazás során, melyet a hétköznapi életben is kihasználhat: kapcsolatokat épít és javul a munkavégző képessége. Gazdasági hatása a küldő és a fogadó ország gazdasági jellemzőiben és struktúrájában, valamint a turizmus fejlődése következtében végbemenő változásokban jelenik meg.

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy a 2007-2013 közötti Európai Unió pályázati időszakban megvalósult turisztikai jellegű beruházások milyen hatással voltak a turizmus gazdasági mutatóira: a turizmus szektorban dolgozók bruttó átlagkeresetére, a foglalkoztatottak számára, a turizmusban működő vállalkozások adataira, valamint az idegenforgalmi egyenleg alakulására. A Regionális Operatív Programok az Új Magyarország Fejlesztési Tervben és az Új Széchenyi Tervben jelentek meg, melyek turisztikai prioritásának keretében összesen 305 milliárd forintba lehetett pályázni. Ez az összeg alapjaiban változtatta meg Magyarország turizmusát, kutatásunk most ennek gazdasági vetületére irányult.

Feltételezzük, hogy a mutatók folyamatos emelkedést mutatnak, bizonyítva a fejlesztések szükségességét gazdasági szempontból is. A kutatás során azonban figyelembe kell venni a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság hatásait, mely több évre visszavette a turizmus lendületét és ez kihatott a vizsgált mutatók alakulására is.

Vizsgálat és módszer

Vizsgálatunk célja, hogy elemezzük a turizmus fő gazdasági mutatóinak alakulását a 2007-2013 közötti időszakban: a turizmus szektorban foglalkoztatottak számának és bruttó átlagkeresetének alakulását, a turisztikai vállalkozások adataiban bekövetkezett változásokat, valamint az idegenforgalmi egyenleg növekedését. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fejlesztések körülbelül két év után kezdik megmutatni hatásukat. Kutatásunkban egy hét éves ciklust figyeltünk meg, mely középtávú időszaknak tekinthető. A gazdasági mutatók vizsgálatának esetében a 2007-es adatokat vettük kiindulási pontnak, ehhez viszonyítva határoztuk meg a 2013-as fejlettségi szintet. Néhány helyen azonban még nem álltak rendelkezésre a 2013-as eredmények, így ezek vizsgálatánál a 2012-es adatokhoz viszonyítottuk a bázisértéket. A megfogalmazott kutatási hipotézisek a következők:

- a 2007-ben, a Regionális Operatív Programok keretében elkezdett fejlesztések 2010-től érzékeltetik pozitív irányú hatásait
- az idegenforgalmi egyenleg növekvő tendenciát mutat
- a turizmusban működő vállalkozások fejlődése dinamikusan halad előre
- 2013-ra a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában meghatározott, jelen kutatás számára hangsúlyos célok a fejlesztések hatására teljesültek:
 - a turizmus szektorban foglalkoztatottak száma eléri a 200 ezret
 - „2013-ra a szálláshely-szolgáltatás- és vendéglátás ágazatban dolgozók bruttó havi átlagkeresete eléri a nemzetgazdaságra 2013-ban érvényes bruttó átlagkeresetet” (Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia:90).

Kutatásunkban elsődlegesen a Központi Statisztikai Hivatal adatait használtuk fel, továbbá az Új Magyarország Fejlesztési Tervben, a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában és a hét Regionális Operatív Programban szereplő információkat is figyelembe vettük.

A Regionális Operatív Programok turisztikai prioritásának ismertetése

A Regionális Operatív Programokat a Regionális Fejlesztési Ügynökségek dolgozták ki, figyelembe véve a regionalitást és érvényesítve a térségi szemléletet. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv és az Új Széchenyi terv a turisztikai fejlesztéseket hét különálló Regionális Operatív Programba sorolta a 2007- 2013 közötti időszakban. A Regionális Operatív Programok célkitűzései az alábbiak:

- a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése,
- a kereslet növelése a turisztikai szolgáltatások iránt,
- a környezet és a turizmus együttes fejlesztése és a fenntarthatóság biztosítása,
- valamint a működési környezet szabályozása (Turizmusfejlesztés a Regionális Operatív Programokban, ROP Irányító Hatóság, p.14.)

Az Európai Unió statisztikai rendszerének megfelelően alakították ki hazánkban a hét tervezési- statisztikai régiót, turisztikailag azonban a Tisza-tó és a Balaton önálló régiót képez.

Kiemelt figyelmet fordítanak a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetre, mely különálló fejlesztési területként jelenik meg a Regionális Operatív Programokban. A Tisza-tó az Észak-Alföldi Regionális Operatív Program (ÉAOP), Budapest pedig Pest megyével a Közép- Magyarországi Regionális Operatív Program (KMOP) keretén belül volt fejleszhető.

Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban foglalkoztatottak számának alakulása

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia készítésekor azt a célt tűzték ki, hogy a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban közvetlenül dolgozók száma 2013-ra elérje a 200 ezret. Ez a 2007-es adatokhoz viszonyítva közel 50 ezerrel több foglalkoztatottat jelent.

Az 1. számú táblázat alapján látható, hogy a 2007-2012 közötti időszakban (a kutatás készítésének időpontjában az erre vonatkozó 2013-as adatok még nem álltak rendelkezésre) mindösszesen 8 ezerrel nőtt az ágazatban dolgozók száma, vagyis a célkitűzést nem sikerült megvalósítani. A mutató értékének ilyen csekély mértékű emelkedése nem magyarázható a 2008-ban kirobbant gazdasági válság hatásaival, mivel a korábbi években sem változott olyan dinamikus mértékben, mely döntően befolyásolhatta volna alakulását. A vizsgált ciklus során az ágazatban dolgozók száma 5 százalékponttal emelkedett, arányuk a teljes nemzetgazdasági foglalkoztatottak számából 4 százalék körül mozog.

1. táblázat: Foglalkoztatottak számának alakulása 2007-2012

Év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Változás 2007/2012
Foglalkoztatottak száma	156000	157200	152800	154500	163500	164000	n.a.	105,1
Aránya	4	4,1	4	4,1	4,3	4,2	n.a.	105,0

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés (2014)

Az 1. számú ábra grafikusan szemlélteti a foglalkoztatottak számának látványos emelkedését, de egyúttal világosan kifejezi az elmaradást a kitűzött 200 ezres céltől. A 2007/ 2008-as emelkedést követően 2009-ben nagymértékben visszaesett a foglalkoztatottak száma, mely több éves mélypontot jelentett. Számos szálláshely és szolgáltató megszűnt a válság miatt, így alkalmazottaikat el kellett bocsátaniuk. A 2007-es szintet csak 2010-2011 folyamán sikerült elérni, igaz, 2011-ben robbanásszerűen megnőtt a foglalkoztatottak száma. Ez valószínűsíthetően annak is köszönhető, hogy a ciklus második felének első pályázatainak akkora készületek el, így hirtelen megemelkedett a szektorban dolgozók száma. Figyelembe kell venni azonban, hogy az ágazatban jelentős a szezonális és a feketemunka. A turisztikai szezon időszakában számos helyen alkalmaznak kiegészítő munkaerőt néhány hónapra, azonban nem mindenhol jelentik be a dolgozókat. Ez a mutató alakulását negatívan befolyásolja, hiszen nem kapunk pontos képet a dolgozó számának alakulásáról.

1. ábra: Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban foglalkoztatottak száma



Forrás: Saját szerkesztés (2014)

Bruttó átlagkereset változása

A foglalkoztatottakkal kapcsolatos másik célkitűzés a bruttó átlagkereset nemzetgazdasági szinthez való igazítása volt a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban dolgozók részére. A 2. számú táblázat a bruttó átlagkereset alakulását mutatja a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban, illetve nemzetgazdasági szinten. Ez alapján megállapítható, hogy 2013-ban a nemzetgazdaságban elért 230.664 Ft-os átlagkeresettől messze elmarad az I ágazat (Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás) mindössze 147.023 Ft-os bruttó átlagkeresete.

2. táblázat: Bruttó átlagkereset alakulása 2007-2013

Bruttó átlagkereset	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Változás 2007/2013
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektor	112033	122000	122561	122699	125757	139731	147023	131,23
Nemzetgazdaság	185017	198741	199837	202525	213094	223060	230664	124,67

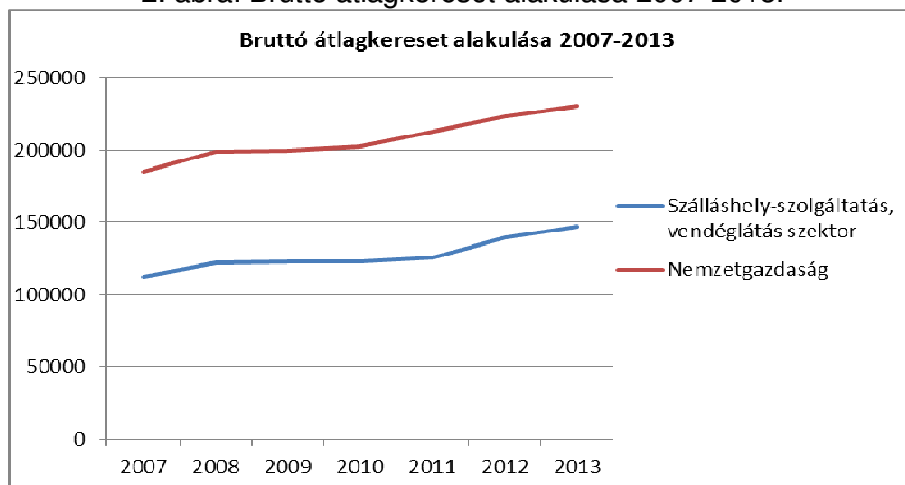
Forrás: KSH alapján saját szerkesztés (2014)

A gazdasági válság hatása ezen mutató alakulásában oly módon jelenik meg, hogy korábbi, éves szinten 10-15 ezer forintos bruttó emelkedés mind az ágazatban, mind nemzetgazdasági szinten néhány száz vagy néhány ezer forintra esett vissza több éven keresztül. Viszonylag nagyobb mértékű változást 2011-től tapasztalhatunk nemzetgazdasági szinten, míg az ágazatban megjelenő keresetek csak 2012-től mutatnak komolyabb emelkedést.

A 2. számú ábrán kiemelkedően jól látható a nemzetgazdasági és a szektorális átlagkereset közötti óriási különbség. 2011-től nagyságrendileg azonos mértékben nő a szektor dolgozóinak keresete, mint a nemzetgazdaság egészében, ám összességében még mindig több mint bruttó nyolcvanezer forinttal kapnak kevesebbet az ágazat dolgozói az országos átlagnál. A foglalkoztatottsági adatokhoz hasonlóan azonban itt is számolnunk kell azzal, hogy nem mindenkit jelentenek be

hivatalosan, illetve nem feltétlenül a bejelentett összeget kapják kézhez a munkavállalók.

2. ábra: Bruttó átlagkereset alakulása 2007-2013.



Forrás: Saját szerkesztés (2014)

Tehát a foglalkoztatási és kereseti mutatók alakulása nem érte el, sőt, gyakorlatilag meg sem közelítette a 2005-ben meghatározott célokat, annak ellenére, hogy a szektor dolgozóinak átlagkeresete hét százalékponttal jobban nőtt, mint a nemzetgazdaság egészét figyelembe véve és meghaladta a 30 százalékpontot.

Idegenforgalmi egyenleg változása

Idegenforgalmi egyenlegnek nevezzük a külföldi turisták magyarországi kiadásainak, azaz a turisztikai bevételeknek, és a magyarok külföldi utazásai során megvalósult költségének, azaz a turisztikai kiadásoknak a különbségét. Az idegenforgalmi egyenleg évek óta pozitív értéket mutat, mely azt jelenti, hogy a külföldiek hazánkban jóval többet költenek, mint a magyarok külföldi utazásaik során. A 3. táblázat alapján a vizsgált ciklusban a turisztikai bevételek megközelítőleg 10 százalékponttal emelkedtek, míg a turisztikai kiadások csaknem 30 százalékponttal visszaestek. Ebből is jól látható, hogy a magyar lakosság jelentősen csökkentette külföldi utazásait és kiadásait a válság következtében.

3. táblázat: Folyó fizetési mérleg alakulása

Folyó fizetési mérleg (millió euro)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Változás 2007/2012
Idegenforgalmi bevételek	3450	4101	4084	4051	4030	3787	n.a.	109,77
Idegenforgalmi kiadások	2 149	2 740	2 610	2 242	1 782	1 553	n.a.	72,27
Idegenforgalmi egyenleg	1 301	1 361	1 473	1 808	2 248	2 127	n.a.	163,49
Euro árfolyama	251,3	279,8	280,6	275,4	279,2	289,4	296,9	115,16

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés (2014)

Ráadásul az Euro árfolyama is 15 százalékponttal emelkedett a vizsgált időszakban. Ez a beutazó turizmusnak jót tesz, a kiutazásnak azonban kevésbé,

mivel ugyanakkora összegből kevesebbet költhetnek a magyar turisták határainkon túl. 2011-től tapasztalható emelkedés a külföldi utazások számában, azonban leginkább az egynapos kirándulások esetében tapasztalható növekedés, az összes, külföldi utazásra fordított költség egyre kevesebb.

A bevételek emelkedése mindenképpen pozitív a magyar gazdaság számára, hiszen ez nem csak a folyó fizetési mérleg, hanem a GDP alakulását is kedvezően befolyásolja.

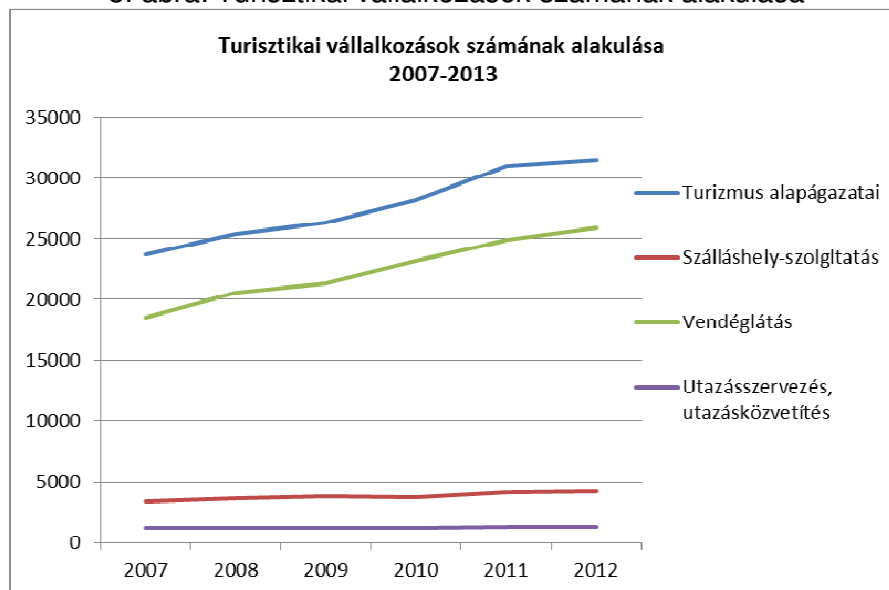
Turisztikai vállalkozások fejlődése

A turizmus ágazatban főként kis-és középvállalkozások (KKV) működnek, melyek körülbelül 40 %-a társas vállalkozás. Legtöbbjük korlátolt felelősségű társaságként vagy betéti társaságként működik. Túlnyomó részük a vendéglátás szakágazatba tartozik, a legkevesebb pedig az utazásszervező szektorba. Létszámuk többnyire 20 fő alatti.

A turizmusban működő társas vállalkozások száma a vizsgált periódusban közel 6 ezerrel emelkedett, mely 25 százalékpontos növekedést jelent. A 3. számú ábrán grafikusán is látható, hogy legnagyobb mértékben a vendéglátás tevékenységi körébe tartozó vállalkozások száma gyarapodott, közel 40 százalékponttal. Növekedő tendenciát mutatnak a szálláshely-szolgáltatást nyújtó vállalkozások is. Ezen vállalkozások beruházásai jelentős összegeket emésztenek fel és többnyire pályázati úton valósulnak meg.

A 2007-2013 közötti időszakban több mint 800 szálláshely-szolgáltatást nyújtó társas vállalkozás jött létre, mely imponáns fejlődésnek tekinthető. Összevetve a vendégek és vendégéjszakák számának vizsgálatával, amelyek szintén erőteljes, pozitív irányú változást mutatnak, a magyar turizmus elindult egy növekedési pályán, ami megfelelő marketinggel, átgondolt és fenntartható beruházásokkal hosszútávon jövedelmező lehet.

3. ábra: Turisztikai vállalkozások számának alakulása



Forrás: Saját szerkesztés (2014)

Összefoglalás

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv és az Új Széchenyi Terv keretében megvalósuló turizmusfejlesztési pályázatok milyen hatással voltak a turizmus gazdasági mutatóinak alakulására. Vizsgálatunkat a 2007-2013-as időszakra vetítve végeztük el. Kutatásunk elején feltételeztük, hogy a 2007-ben megindult pályázati lehetőségekből megvalósult fejlesztések hatásai legkésőbb 2010 környékén már megmutatkoznak. Azonban a vizsgált időszak adatait és a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia célkitűzéseit elemezve azt tapasztalhatjuk, hogy a ciklus közepére még nem, csak a végére indult meg a növekedés a foglalkoztatás és a bruttó átlagkereset tekintetében. Ennek ellenére a mutatók alakulása nem érte el a 2005-ben meghatározott célokat, sőt, messze elmaradt azoktól. Erre az időszakra esett a gazdasági válság is, mely jelentős mértékben befolyásolta nem csak Magyarországot, hanem az egész világ turizmusát. Ugyanakkor a foglalkoztatási és kereseti indexek változása nem magyarázható csak a válság következményeivel. A mutatók alakulását negatív módon befolyásolja az ágazatban megjelenő szezonális és a feketemunka, melyeket egyelőre nem sikerült megfelelő módon kiküszöbölni.

Az egész ciklus tekintetében az idegenforgalmi egyenleg imponánsan növekedett, de ez a turisztikai kiadások nagymértékű visszaesésének köszönhető. A forint jelentős mértékű gyengülést jelez az euróval szemben, ez által a magyar lakosság külföldi költése lényegesen csökkent.

A turizmusban működő vállalkozások száma emelkedést mutat, ám részletesen megvizsgálva a szektor alágazatait, azt tapasztalhatjuk, hogy a vendéglátó egységek száma jelentősen nő, míg például az utazásszervező és utazásközvetítő vállalkozások száma gyakorlatilag stagnál. Ez magyarázható az internet térhódításával is, mivel az utazások önálló megszervezése egyre nagyobb népszerűségnek örvend és ez kiszorítja a piacról ezeket a vállalkozásokat.

A Regionális Operatív Programok tehát elindítottak egy pozitív irányú folyamatot, melyet szükséges tovább folytatni, viszont alaposabban át kellene gondolni a fejlesztendő termékeket és szolgáltatásokat, hogy melyek azok, melyek valóban életképesek és hosszú távon fenntarthatóak. Csak ez által fejlődhet Magyarország turizmusa és növekedhetnek a vizsgált mutatók, elsősorban a foglalkoztatási és kereseti adatok, hozzájárulva a gazdaság növekedéséhez, a munkanélküliség csökkentéséhez és a GDP emelkedéséhez. Szükséges lenne hatékony intézkedések megvalósítására az ágazatban megjelenő feketegazdaság csökkentésére, melyek a foglalkoztatási és átlagkereseti mutatók javulását eredményeznék.

Kutatásunk egyúttal felvet további vizsgálati lehetőségeket is. A régiókra vonatkozó részletes elemzések elvégzése választ adhat az egyes régiók összefoglaló adataiban látható változások magyarázatára. Ehhez azonban a régiók nem csak turisztikai témájú, hanem ezzel összefüggésben az infrastrukturális és gazdasági fejlődésének összehangolt vizsgálata is szükséges.

Források

- DÉL-ALFÖLDI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
<http://www.terport.hu/teruletfejlesztes/regiok/fejlesztesi-dokumentumok/del-alfoldi-operativ-program> [2014.03.12.]
- DÉL- DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
http://www.terport.hu/webfm_send/318 [2014.03.12.]
- ÉSZAK- ALFÖLDI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
http://www.terport.hu/webfm_send/312 [2014.03.12.]
- ÉSZAK- MAGYARORSZÁGI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
http://www.terport.hu/webfm_send/320 [2014.03.12.]
- KÖZÉP- DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
http://www.terport.hu/webfm_send/314 [2014.03.12.]
- KÖZÉP- MAGYARORSZÁGI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
<http://palyazat.gov.hu/doc/334> [2014.03.12.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2008). *Jelentés a turizmus 2007. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur07.pdf> [2014.03.13.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2009). *Jelentés a turizmus 2008. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur08.pdf> [2014.03.13.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2010). *Jelentés a turizmus 2009. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur09.pdf> [2014.03.13.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2011). *Jelentés a turizmus 2010. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur10.pdf> [2014.03.13.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2012). *Jelentés a turizmus 2011. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur11.pdf> [2014.03.13.]
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2013). *Jelentés a turizmus 2012. évi teljesítményéről*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur12.pdf> [2014.03.13.]
- MAGYAR TURISZTIKAI HIVATAL (2005). *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013*
<http://www.kormany.hu/download/4/5c/20000/NemzetiTurizmusfejlesztésiStrategia.pdf>
[2014.03.13.]
- NYUGAT- DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS OPERATÍV PROGRAM
http://www.terport.hu/webfm_send/316 [2014.03.12.]
- ROP IRÁNYÍTÓ HATÓSÁG: *Turizmusfejlesztés a Regionális Operatív Programokban*
www.palyazat.gov.hu [2014.03.11.]
- ÚJ MAGYARORSZÁG FEJLESZTÉSI TERV (2007).
<http://palyazat.gov.hu/doc/109>[2014.03.12.]